

Кучик Г. Б.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті досліджено лінгвістичні аспекти політичної комунікації. Зокрема, увагу зосереджено на ролі та місці політичної комунікації, взаємозв'язку лінгвістики та політики. Проаналізовано найрозповсюдженіші методи політико-лінгвістичних досліджень. У результаті виконаного аналізу засвідчено факт визначення політичної комунікації необхідною складовою політики, що обумовлено самою природою політики як колективної цілеспрямованої діяльності зі складною організаційною структурою, спрямованою на реалізацію групових цілей і інтересів, а також інтересів суспільства загалом. Хоча на сучасному етапі відсутнє однозначне визначення політичної комунікації, у статті постулюється ідея про те, що її можна визначити як обмін інформацією між суб'єктами політичного життя, а також між державою та її громадянами. Зазначено, що об'єктна сфера сучасної політичної лінгвістики розширюється за рахунок аналізу нових аспектів функціонування мови у комунікативних процесах «влада–суспільство», а також вивчення мовної репрезентації політкоректності та соціальної толерантності. Автор констатує той факт, що на сучасному етапі політична лінгвістика виокремилась у самостійну галузь знань, а також відбулося формування її наукової традиції з власними методами та науковими школами. Також акцентовано увагу на тому, що політична лінгвістика володіє широким спектром напрямів досліджень, зокрема, політичного дискурсу, який існує невід'ємно від контексту та політичної ситуації. Автор акцентує увагу на тому, що у процесі глобалізації світу та появи новітніх цифрових технологій політична реальність швидко змінюється, що пов'язано з прогресом у комп'ютерній та телекомунікаційній сферах, кардинально впливає на сучасний політичний дискурс, значно видозмінюючи його, та змушує всіх учасників дискурсу шукати нові форми та методи взаємодії з мовним середовищем, яке безперервно змінюється. Політична комунікація не тільки інформує, а й емоційно впливає на адресата, що спричиняє значні зміни політичної картини світу.

Ключові слова: політична комунікація, політичний текст, лінгвістика тексту, лексична одиниця, стиль.

Постановка проблеми. У сучасному світі науки, які виникають на межі різних галузей знань, є найперспективнішими, оскільки дають змогу інтегрувати зусилля фахівців із різних галузей знань для досягнення спільної мети, що сприяє вирішенню традиційних проблем альтернативно, по-новому. Саме ці науки припускають розробку нових методів дослідження мови і, відповідно, дають змогу отримати результати, що мають важливе значення не лише для самої лінгвістики, а й для суміжних з нею галузей, тобто мають високе практичне значення. Зазначена точка зору безпосередньо стосується лінгвістичного напрямку, який сьогодні інтенсивно розвивається. Йдеться про політичну лінгвістику, яка виникає на межі лінгвістики та політології, здійснює дослідження політичної комунікації, аналізує способи та методи боротьби за владу у процесі комунікативної взаємодії на політичну свідомість суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження політичної комунікації (процесу

спілкування між учасниками політичної діяльності) викликає значний лінгвістичний інтерес, який з часом лише зростатиме, оскільки зазначене явище пов'язане з особливостями мислення певних соціальних груп та окремих індивідів, особливостями національної культури, а також із історичними подіями. Політична комунікація привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, проте, як автономний науковий напрям, вона сформувалася лише на межі ХХ–ХХІ ст. і лише впродовж останніх десятиліть здобула суспільне визнання. До актуальних проблем сучасної політичної лінгвістики належать розробка та диференціація базової терміносистеми, висвітлення специфіки структурування й функціонування жанрових різновидів політичних текстів, дослідження особливостей функціонування лексичних і граматичних засобів у політичному дискурсі тощо [1].

Постановка завдання. Сьогодні актуально дослідити лінгвістичні аспекти наукового напрямку політології, визначити його інноваційний потен-

ціал, намітити нові перспективні сфери дослідження, проаналізувати та переглянути методи та дослідницькі прийоми політичної лінгвістики. Логічним є продовження наукової дискусії щодо загальних закономірностей політичної комунікації, що мають глобальний та, частково, позачасовий характер, а також національні та історичні особливості політичної комунікації, пов'язані з мовою, традиціями, соціальними умовами й іншими дискурсивними чинниками.

Виклад основного матеріалу. Політична лінгвістика, або лінгвополітологія – це галузь лінгвістики, яка виникає на межі, як зрозуміло з її назви, двох самостійних наук – лінгвістики та політології. Політична лінгвістика тісно пов'язана з сучасними лінгвістичними галузями: комунікативною та когнітивною лінгвістикою, а також прагмалінгвістикою та соціолінгвістикою. На думку Н. Г. Акінчиць, основними етапами в історії вивчення політичної комунікації є такі:

1) до виникнення політичної лінгвістики як особливого наукового напрямку публікації із проблем політичної комунікації сприймали як різновид стилістичних або риторичних досліджень;

2) виникнення й становлення політичної лінгвістики (20–50-ті роки ХХ століття): точкою відліку становлення політичної лінгвістики в ХХ ст. стала Перша світова війна, що спричинила небачені людські втрати і кардинально змінила світо розуміння;

3) політична лінгвістика 60–80-х років ХХ століття: на цьому етапі розвитку політичної лінгвістики закордонні фахівці зосередили свою увагу на вивченні комунікативної практики в сучасних західних демократичних державах;

4) сучасний етап розвитку політичної лінгвістики за кордоном: найактивніше розвивалися закордонні дослідження політичної лінгвістики наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. [2].

Політична мова – це не лише невід'ємна складова політичного життя, що є дієвим інструментом опису політичних явищ і фактів, а й частина тих політичних подій, які формують її зміст. У сучасній політології спостерігається тенденція до трактування мови не лише як засобу зображення політичної реальності, а й як способу її конструювання. Це явище можна пояснити з тієї точки зору, що найважливішим соціальним процесом, який пов'язує декількох членів одного суспільства, об'єднаних мовою та культурою, і сприяє контактуванню між ними, є комунікація. Політична комунікація визначає всі процеси щодо передачі інформації, які перебувають у межах

політичного поля. Щоб надати визначення політиці як обов'язковому прийняттю колективних рішень, необхідно розглядати політичну комунікацію (обмін інформацією про дії держави) у вигляді трикутника відносин між громадянами, засобами масової інформації та суб'єктами політичної діяльності.

Комунікацію забезпечують і вербальними засобами (словами, словосполученнями, фразеологізмами, крилатими висловами, приказками, прислів'ями), і невербальними (жестами, мімікою). Кожен народ володіє власними національно-культурними традиціями, які знаходять своє відображення у мові. У процесі комунікації представники певної лінгвокультурної спільноти позначають предмети й явища навколишнього світу, повідомляють інформацію, висловлюють емоції. Національна мова відіграє провідну роль у формуванні нації. Окрім головної функції – комунікації, вона виконує дві другорядні – об'єднувальну та роз'єднувальну: зближує населення всередині країни та вирізняє його від сусідів за її межами [3].

Як зазначає А. П. Чудінов, «предмет дослідження політичної лінгвістики – політична комунікація, тобто мовленнєва діяльність, орієнтована на пропаганду тих або інших ідей, емоційний вплив на громадян країни та спонукання їх до політичних дій, для вироблення суспільної згоди, прийняття та обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах множинності точок зору в суспільстві» [4, с. 6]. Суспільно-політична лексика – це широкий багатоплановий корпус слів, різних за поняттєвою та функціональною сферою, але об'єднаних із соціолінгвістичного погляду в один потік вербалізації подій, феноменів державного та громадського життя суспільства в динамічних процесах розвитку мови, в оцінювальних, критичних, дискусійних і, зрештою, актуальних положеннях, властивих певному соціуму в конкретну історичну добу [5].

Отже, базовим поняттям політичної лінгвістики є політичний дискурс як особливий різновид дискурсу, що має на меті завоювання й утримання політичної влади. Політичний дискурс належить до особливого типу спілкування з притаманним йому високим ступенем маніпулювання свідомістю аудиторії, який лінгвісти вивчають з метою виявлення механізмів політичної комунікації та визначення лінгвістичних характеристик мови політика, що слугують засобом впливу на аудиторію, а також прихованими засобами мовного маніпулювання аудиторією, маскуючи справжні

інтенції оратора. Під мовною поведінкою суб'єкта політичного дискурсу необхідно розуміти багатогранне та складне явище, детерміноване інтенціями комуніканта. Політики у боротьбі за владу використовують усі допустимі засоби, а автори політичних текстів ретельно відбирають тактики та стратегії реалізації політичного дискурсу. Щодо мовних стратегій зазначимо, що вони реалізують мовні жанри і формують їхню неповторність та індивідуальність.

Аналізуючи текст як продукт, створений за певних обставин, для конкретної ситуації, що є, за своєю суттю, вербальною частиною дискурсу, необхідно враховувати такі екстралінгвістичні чинники, як учасники спілкування з їхніми ментальними настановами та ідеологічними поглядами, соціальний контекст ситуації, в якій здійснюється комунікація, а також присутність невербальних символічних систем (наприклад, візуальних образів). Подібний підхід до розуміння тексту та дискурсу сприяє повнішій інтерпретації того змісту, який вкладено у нього учасниками комунікації за опосередкованих умов спілкування. Отже, дискурс – це впорядковане та систематизоване використання мови (та інших семіотичних систем), зорієнтоване на певну суспільну практику та обумовлене соціальними, ідеологічними та когнітивними чинниками. За такого розуміння, на нашу думку, дискурс можна використовувати для конструювання груп та соціальних ідентичностей.

Нові політичні умови вплинули на зміну методів комунікативного впливу. Але політика – це завжди боротьба за владу, отож у ній переможцем, зазвичай, є той, хто краще володіє комунікативною зброєю, хто здатний створити у свідомості адресата необхідну маніпулятору картину світу [6]. Нові форми спілкування з аудиторією в Інтернеті наразі широко використовують політики. Діячі, які ведуть активне політичне життя, пов'язане з впливом на аудиторію, у тому чи іншому сенсі, прагнуть активно діяти саме в інтернет-просторі, справедливо вважаючи, що Інтернет є сильним засобом впливу на населення. Численні форми взаємодії з аудиторією, що розвиваються в Інтернеті з метою заволодіти її увагою, скерувати в заданому напрямі та забезпечити її вільний і стійкий доступ до своїх інформаційних ресурсів, сприяли тому, що Інтернет виявився обов'язковим, а іноді й провідним способом просування політичних ідей та популяризації політичної діяльності. Цифрові технології вдосконалюються та забезпечують різноманітність видів зворотного зв'язку з аудиторією. Відповідно, простежується якісне

оновлення політичної комунікації в Інтернеті, що неминуче відображається у добудові, переформатуванні комунікативних моделей. Якщо існує четверта епоха політичної комунікації, то її суть має полягати у зростаючому розповсюдженні та використанні засобів Інтернету (включаючи їхню постійну інноваційну еволюцію) в усьому суспільстві, серед усіх інституцій з політичними цілями і з політично актуальними проблемами та серед багатьох окремих людей [7].

У сучасній політичній лінгвістиці на сучасному етапі сформувалося декілька автономних та водночас взаємопов'язаних напрямів. Класифікацію політико-лінгвістичних досліджень необхідно здійснювати за такими критеріями: за методами дослідження, що використовують; за визначеним періодом або за мовним рівнем, який аналізують. Щодо досліджень теоретичного підґрунтя політичної лінгвістики, до цієї групи належать ті дослідження, які аналізують загальні положення політичної лінгвістики, формують її категоріальний апарат і термінологію. Сучасна політична теорія та її методологія взаємопов'язані з міждисциплінарним характером сучасного людського пізнання: усі її складові та аналіз соціокультурних та теоретичних проблем тісно пов'язані [8]. У нашому випадку йдеться про аналіз конкретних лексичних одиниць у межах політичних текстів.

Стосовно нормативного та дескриптивного підходів до вивчення політичної мови зазначимо, що у першому випадку автори фіксують нові явища, проте не мають наміру наділяти їх позитивними або негативними оцінками; а у другому – присутній детальний аналіз нових явищ з позиції традиційної мовної норми. «Позитивна» парадигма трактує наукове дослідження політики як пов'язане з ціннісним нейтральним підходом до предмета [9, с. 101] і стверджує, що теорію можна застосувати лише до того, що є, а не до того, що повинно бути. Під час дослідження окремої ділянки мовних рівнів політичної мови стверджується думка про те, що новий етап в історичному розвитку держави створює власний лексико-фразеологічний тезаурус з концептуальними метафорами та символами.

Політико-лінгвістичні дослідження можна проводити завдяки дослідженню жанрів і стилів політичної мови, коли мовознавці вивчають специфіку парламентських дебатів, мову засобів масової інформації, передвиборчої полеміки й, навіть, політичного скандалу. У цьому випадку досліджують жанри протесту, підтримки, раціонально-аналітичні й аналітико-статистичні

жанри, гумористичні жанри. Окрему увагу науковці приділяють дослідженню ідеостилу різних політичних лідерів і політичних партій, а під час проведення дискурсивного дослідження комунікативних ритуалів, стратегій і тактик аналізують комунікативну поведінку суб'єктів політичної діяльності. Усе це засвідчує, що поведінка політичного діяча значною мірою залежить від його соціально-комунікативної ролі, яка безпосередньо залежить від соціального статусу, від тактик і мовних прийомів, а також стратегій, які він застосовує. Розглянемо політико-лінгвістичні дослідження, які використовують для аналізу традиційні, лінгвокультурні і когнітивні методи, що спираються на єдність мовленнєвої діяльності як вияву специфічного мислення. Для кращого розуміння міжкультурної толерантності та взаєморозуміння між народами використовують методи співставлення, порівняльного аналізу політичної комунікації у різних державах.

Лінгвістичне вивчення політичної мови – складний і специфічний за своєю природою вид аналізу. Він вимагає від дослідника не лише лінгвістичної компетенції, але певних, залежно від політичного тексту, базових знань, вивчення комунікативних ролей, стратегій і тактик для правильного розуміння подій, які відбуваються у тій чи іншій країні або ж у світі. Якщо у лінгвістиці текст визначають як об'єднану змістовним зв'язком послідовність слів, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність, то «змістовною ознакою політичного тексту є *відображення* у ньому *діяльності* політичних партій, інших громадських організацій, органів державної влади, суспільних і державних лідерів і активістів, *спрямованої* на розвиток соціальної і економічної структури суспільства» (курсивнаш. – Г. Кучик) [3]. Складність політичного тексту зумовлена, передусім, тим, що він має міжстильовий характер. Тексти, які досліджують у політичній лінгвістиці, зазвичай належать до офіційно-ділового або публіцистичного стилю, а публічна мова політика відрізняється багатоманітністю: наявністю інтертекстуальних зв'язків, яскраво вираженою експресивністю.

Якщо зосередити увагу на тих сферах політичної лінгвістики, які ми виокремили, то лінгвістичні дослідження політичної комунікації можна класифікувати, залежно від характеру досліджуваного об'єкта, на три основні групи: мовні, текстові та дискурсивні. Перші дві групи лінгвістичних досліджень мають сталі наукові традиції, проте остання залишається проблематичною через відсутність єдиного підходу до розуміння

терміна «дискурс». Розповсюдження його на інші суміжні з лінгвістикою області знання, такі як психологія, культурологія, соціологія, сприяло його різнобічному розгляду та відсутності єдності у тлумаченні.

Головною метою політичної лінгвістики є дослідження специфіки політичної комунікації шляхом аналізу мовлення суб'єктів політичної діяльності, отож політична комунікація впливає на розподіл та використання влади завдяки тому, що є засобом впливу на свідомість людей (виборців, депутатів, чиновників), які приймають ті чи інші політичні рішення. Отже, політична комунікація передає інформацію і здійснює емоційний вплив на адресата, перетворюючи, коригуючи та видозмінюючи політичну картину світу, яка існує у свідомості людини.

Висновки і пропозиції. Аналіз політичних аспектів лінгвістики дає змогу зробити такий висновок: не лише причини лінгвістичного характеру вплинули на активний розвиток політичної лінгвістики. Політична багатоплярність викликає посилення політичної конкуренції, що спонукає політичних діячів, працівників ЗМІ, фахівців, які працюють з громадськістю, шукати найефективніші стратегії та тактики політичної комунікації, нові засоби впливу на суспільство. Щодо впливу політичної полярності на суспільство зазначимо, що його наслідком стала необхідність громадян формувати навички сприйняття, інтерпретації й оцінювання політичної інформації, яку вони отримують за допомогою різних інформаційних каналів. Політична лінгвістика стає своєрідним посередником між суб'єктами політики, політизованими ЗМІ й суспільством, виявляє закономірності політичної комунікації, що існують сьогодні, розробляє рекомендації щодо підвищення рівня її ефективності, формує навички інтерпретації й оцінки політичних виступів. Політична лінгвістика, яка виникла на межі наукових дисциплін, має унікальний вплив як мова саме у політичній сфері: зазначена галузь лінгвістики відзначається цільовою установкою на «пошук мови в політиці» та «пошук політики у мові». Мова може стати інструментом політики (йдеться про випадки мовного маніпулювання, нейролінгвістичного програмування, мови політичної реклами, лінгвістичної політичної іміджології, політичної публічної мови) або ж об'єктом політики (щодо моделей мовних ситуацій та мовної політики у різних країнах світу, комунікативної ситуації, формування мовної поведінки та мовної особистості, впливу ЗМІ на мову,

актуальних проблем мови народу тієї чи іншої держави та мови національних меншин).

Щодо перспективи розвитку політичної лінгвістики можна зробити такий висновок: подальший розвиток політичної лінгвістики вбачаємо в уточненні уявлень про структуру дисциплінарного знання та місце наукової дисципліни у системі наук

(насамперед у зв'язку з інтенсивними процесами диференціації та інтеграції науки), у формуванні професійної спільноти, у співпраці з політологами та представниками суміжних наук, в інтеграції у світовий науковий простір, у розробці принципів опису політичного тексту для моніторингу тенденцій у сфері суспільної свідомості.

Список літератури:

1. Яновець А. І., Смаль О. В. Контент-аналіз політичного дискурсу: критичний огляд програмного забезпечення Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC) // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія. 2020. Вип. 9(77). С. 142–145.
2. Акінчиць Н. Г. Розвиток політичної лінгвістики як автономної науки. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. Вип. (120). С. 53–58.
3. István Csernicskó, Réka Máté. Bilingualism in Ukraine: Value or Challenge? *Sustainable Multilingualism*. 2017. Вип. 10(1). С. 14–35.
4. Чудинов А. П. Политическая лингвистика: [учеб. пособие]. М.: Флинта: Наука, 2008. 256 с.
5. Мороз О. О. Сучасна чеська суспільно-політична лексика: семантика, структура, динаміка: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. К., 2005. 193 с.
6. Алексієвець О. Історія та сучасність політичної лінгвістики. *Міжнародний збірник наукових праць*. Серія: *Історія, міжнародні відносини*. 2012. Вип. 9. С. 248–255.
7. Jay G. Blumler. The Fourth Age of Political Communication. *Politiques de communication*. 2016. Vol. 6(1). P. 19.
8. Valeriya V. Petrenko, Anna S. Potapova. Political Linguistics as a Constituent Part of Modern Political Theory. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014. С. 482–485.
9. Gerring, J., Yesnowitz, J. A Normative Turn in Political Science. *Polity*. 2006. Vol. 8(1). P. 101–133.

Kuchyk H. B. LINGUISTIC ASPECTS OF POLITICAL COMMUNICATION

The article analyzes the linguistic aspects of political communication. In particular, the author's attention in the study is focused on the role and place of political communication, the relationship between linguistics and politics. The most common methods of political and linguistic research are explored. The study showed that political communication is a necessary component of policy, due to the very nature of politics as a collective purposeful activity that has a complex organizational structure aimed at achieving goals and interests, as well as the interests of society as a whole. The article postulates the idea that, despite the current stage, there is no clear definition of political communication, it can be defined as the exchange of information between political actors, as well as between the state and its citizens. The author notes that the object sphere of modern political linguistics is expanding through the analysis of new aspects of the functioning of language in the communicative processes «government-society», as well as the study of linguistic representation of political correctness and social tolerance. The author states the fact that at the present stage political linguistics has become an independent field of knowledge, and also the formation of its scientific tradition with its own methods and scientific schools. The article emphasizes that political linguistics includes a wide range of research areas, including political discourse, which is inseparable from the context and political situation. The author draws attention to the fact that in the process of globalization and the emergence of new digital technologies, political reality is changing rapidly, due to advances in computer and telecommunications, dramatically affects modern political discourse, significantly modifies it and forces all its participants to look for new forms and methods of interaction with the ever-changing language environment. Political communication not only informs but also has an emotional impact on the addressee, which leads to a significant change in the political picture of the world.

Key words: political communication, political text, text linguistics, lexical unit, style.